

תצא ג

וויבאלד אז אלע ענינים פון תורה זיינען בתכלית הדיוק, זעט מען טאקע אז אין קידושי כסף דריקט זיך אויס דער תוכן וענין כללי פון קידושין (נאכמער ווי אין קידושי שטר וביאה), כדלקמן.

ב. אין גמרא' איז דא נאך א לימוד אז האשה נקנית בכסף — פון „ויצאה חנם אין כסף“, אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר (כשיוצאה ממנו) ומאן ניהו אבי¹⁰.

ויש לומר אז אין דעם גדר פון קידושי כסף איז פאראן א חילוק, צי מ'לערנט דאס אפ פון „כי יקח איש אשה שבי פרשתנו, אדער פון ויצאה חנם אין כסף“¹¹ —

ובהקדים, וואס בנוגע לקידושי כסף קלערט דער ראנאטשאווער¹²: „אם העי-לה הוא הקנין ועי' מתקדשת או להי-

א. פון די פסוקים בפרשתנו, „כי יקח איש אשה ובעלה גר ויצאה גר והיתה לערנט מען אפ' אז „האשה נקנית בכסף בשטר ובביאה“. כסף לערנט מען אפ פון „כי יקח איש אשה“; פון „ובעלה“ לערנט מען אפ אז נקנית בביאה; און שטר ווערט ארויסגעלערנט פון „ויצאה והיתה — מקיש היתה לזה ליציאתה מזה מה יציאתה מזה בשטר אף היתה לזה בשטר“.

אע"פ אז אן אשה קען ווערן מקדשת דורך יעדן פון די „שלוש דרכים“, פונ-דעסטוועגן איז „נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשוה כסף“, וייל אז דאס איז מתאים מיט דעם וואס קידושי כסף איז דער ערשטער קנין וואס ווערט געזאגט — אפגעלערנט פון פסוק, „כי יקח“.

(1) כד, א"ב. וראה הפסוקים שהביא הרמב"ם בריש הל' אישות; סהמ"צ מ"ע ר"ג; פיהמ"ש ריש קידושין. חינוך מצוה תקנב. וראה שינויי נוסחאות ברמב"ם בהוצאת פרענקל שם. ואכ"מ.
(2) בספרי עה"פ. וראה קידושין ד, ב ואילך. ירושלמי ריש קידושין. וראה בהערה 1 ובהערה הבאה.

(3) כ"ה בספרי, ועד' בירושלמי שם. ובבבלי (שם ד, ב) מוסיף. אין קיחה אלא בכסף וכה"א נהתי כסף הפרה קח ממני. וראה שם ב, א ואילך. ובקה"ע שם מפרש כן בירושלמי. וראה בירושלמי שם להלן (הובא בהערה 10).

(4) כ"ה בספרי, בבלי וירושלמי שם. אבל לר' יוחנן (שם ט, ב. ועד' בירושלמי שם בתחלתו) נלמד מ„בעולת בעל“ (פרשתנו כב, כב). וראה בהנסמן לעיל הערה 1 ולקמן הערה 6.

(5) רמב"ם הל' אישות פ"ג הכ"א. וממשיך שם וכן, א רצה לקדש בשטר מקדש. וראה יבמות לא, ב „רובא בכספא“. וראה ר"ן ריש קידושין. וראה הערה הבאה.

(6) עדמ"ש הרשב"א וריטב"א ריש קידושין בזה שנקט התנא כסף ברישא.

(7) שם ג, ב.

(8) משפטים כא, יא.

(9) פרשי קדושין שם ד"ה ויצאה.

(10) ובירושלמי שם: כסף בלא ביאה מנין ויצאה חנם אין כסף אם אחרת יקח לו מה זו בכסף אף זו בכסף.

(11) בגמרא שם ד, ב: ואיצטריך למכתב ויצאה חנם ואיצטריך למכתב כי יקח כו'. אבל ראה פרשי שם ד"ה לתנא. ובפני' שם ד"ה ותנא דמית' (ובדף ג, ב ד"ה בכסף) כתב דוהו רק לדעת רש"י (דתנא לא ס"ל דלמדין מאין כסף כו'). משאיכ' לדעת התוס'. וראה עצמות יוסף שם. (וראה ריטב"א הנ"ל). וראה תוד"ה כשם שם יג, א. מראה הפנים לירושלמי שם בתחלתו. (וראה פרשי שם ו, ב ד"ה אינה מקדושת. אבני מילואים סי' כח סקט"ז. ועוד).

ולהעיר שבסהמ"צ להרמב"ם שם, ובחינוך שם הביאו הלימוד שהאשה נקנית בכסף מאמרו באמה עברי (ויצאה חנם) אין כסף כו'. אבל בהל' אישות (פ"ג ה"כ) כתב הרמב"ם, שנאמר כי יקח איש אשה ואמרו חכמים לקוחים אלו יהיו בכסף שנאמר כו'.

(12) שרית צפצפי' דווינסק ח"א סי'.
12

לאידך ברענגט ער אויך א ראי' צום ערשטן אופן (אז העילה הוא הקנין):¹²

די גמרא¹³ זאגט אז בא קידושין איז תוך כדי דבור לאו כדבור דמי און מ'קען ניט חרטה האבן פון די קידושין (אפילו תוך כדי דבור). איז מ'פרש דער רשב"ם¹⁴: „שאם קדש אשה בפני עדים וחזר ואמר בתוך כדי דבור ליהו מתנה ולא ליהו קדושין, אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת“.

איז ניט פארשטאנדיק: פארוואס איז דער רשב"ם מתאר א פאל אז ער זאגט „ליהו מתנה (ולא ליהו קידושין)“ און ניט כפשוטו, אז ער איז אינגאנצן חוזר פון נתינת הכסף און מאַנט צוריק די געלט פון דער אשה?

דערפון גופא¹⁵ איז א הוכחה, אז אין אַזא פאל קען ער יע חרטה האבן. וואָרום היות אז בכלל (אויסער ביי קידושין) איז „הלכתא כל תוך כדי דבור כדבור דמי“, קען ער דעריבער חרטה האבן פון נתינת והקנאת הכסף אויב ער איז חוזר תוך כדי דבור (און במילא איז זי ניט מקודשת); ווייל פון הקנאת הכסף קען מען חוזר זיין תוך כדי דבור;

דווקא ווען זיין חרטה איז ניט פון הקנאת הכסף, נאָר בלויז פון די קידושין (און אין די בעלות פון דעם כסף מאַכט ער ניט קיין שינוי — עס איז של האשה אַלס מתנה), איז דער דין אז אין שומעין

פך העילה היא הקידושין ועי' היא קונה הדבר¹⁶ — ד.ה.: צי די קידושין זיינען חל דורך דעם וואָס זי איז קונה דעם כסף, אָדער פאָרקערט: דורך דעם וואָס זי ווערט מקודשת איז זי קונה דעם כסף.

און ער ברענגט הוכחות אויף ביידע אופנים:

דער דיין איז אז „היתה עומדת ברה"ר וורקו לה קרוב לה מגורשת כו' וכן לענין קידושין, און „לשיטת הרא"שונים“¹⁷ איז דער דין אזוי אויך בנוגע צו כסף קידושין. ולכאורה, וויבאלד זי האָט נאָר ניט קונה געווען דעם כסף (וואָרום ס'רעדט זיך ניט (דוקא) אז דער כסף איז געפאלן אין אירע ד' אמות)¹⁸, איז ווי אזוי ווערט זי מקודשת? איז דערפון א ראי', אז „העילה היא הקידושין ועי' זה היא קונה הדבר“ (זי איז קונה דעם כסף דורך דעם וואָס זי ווערט מקודשת)¹⁹.

13) וראה מ"ש בזה (ולשונו) בכ"מ בספריו: צפע"נ ה'ל' אישות פ"י ה"ד. שרית שם סי' ג, י"ד, לד' (בתחלתו). ע"ז. שרית ווארשא סי' רסו. מהד"ת סב, ב. ע"ג, ג. ועוד (הובאו במפענצ"ס פ"י ס"ב.ג. כללים בערכו). ובכ"מ מהנ"ל כתב דשני הדברים נעשו בבת אחת. וראה בית האוצר להר"י ענגל מערכת ב' כלל ט אות יא (הובא בחלקו במפענצ"ס שם).
14) משנה גיטין ע"ז, א. רמב"ם ה'ל' אישות ספ"ד. טושיע אה"ע סי' ל ס"ה.

15) כ"ה לשונו בשו"ת הנ"ל הערה 12. ושם סייד, ולולי דברי הרמב"ם. ובמהד"ת ע"ז שם, כשיטת רבינו ז"ל.

16) כדעת ר"י שם ע"ז, ב: אפילו מאה אמה. וראה ר"ן שם. כס"מ לרמב"ם שם. נ"כ השו"ע שם.

17) בשו"ת שם סייד: ובאמת הרבה יש להאריך בגדר הך דגיטין דף ע"ז קרוב לה מקודשת ג"כ דמי' כיון דגבי קנין לא הוה כמבואר שם מ"מ איך נתקדשה הא לא הוה קנין כלל וגם במה נעשה הכסף שם קידושין כל זמן שלא קנתה. נבשו"ת ווארשא הנ"ל: וכן לולא דברי הראשונים ז"ל דגם בקרוב לה כן דמה לנו ויצאה והיתה דכ"ז שאין כאן לי זה לא חל שם קידושין כלל על הכסף מלבד מה שלא נתקדשה וקנין ליכא. וראה מהד"ת שם: ועי' גיטין

דע"ח ע"ב משמע דהוה מציאות אחת (הקנין של כסף קידושין והקידושין) דמהני גבי קידושין קרוב לה.

18) וראה גם בשו"ת ווארשא הנ"ל. וראה צפע"נ ה'ל' ע"ז פ"ב ה"ט. ה'ל' גירושין פ"י ה"ט.

19) ב"ב קכט, סעי' וא"ל.

20) שם קל, רע"א.

21) ראה שו"ת חת"ס אה"ע סי' צו, שמבאר דברי הרשב"ם באופן הפוך.

לו, ווייל פון קידושין קען מען נישט חוזר זיין אפילו תוך כדי דבור.

און פון דעם איז א ראי' אז „העילה הוא הקנין“, ווייל אויב מ'זעט זאגן אז „העילה היא הקידושין וע"י זה היא קונה הדבר“, קען מען מפרש זיין די גמרא כפשוטו, אז ער וויל חרטה האבן אויך פון נתינת הכסף, און פונדעסטוועגן „אין שומעין לו“ — וואָרעם היות אז די הקנאת הכסף קומט בסיבת הקידושין, און פון קידושין קען מען נישט חוזר זיין תוך כדי דבור, קען ער דאך במילא אויך נישט חרטה האבן פון דער הקנאת כסף (וואָס קומט אַלס תוצאה פון די קידושין).

דוקא ווען מ'לערנט אז „העילה הוא הקנין“ — אז די קידושין הויבן זיך אן מיט הקנאת הכסף און ער וואַלט דערפאר געקענט חוזר זיין ווי פון יעדער קנין כסף — דערפאר דאָרף דער רשב"ם לערנען²², אז דאָ רעדט זיך אז ער האָט נישט חרטה פון דער הקנאת הכסף (און זיין משנה זיין פון כסף קידושין אויף „כסף מתנה“ איז נישט קיין חזרה אין בעלות על הכסף), נאָר בלויז פון די קידושין (און די כסף להו מתנה)²³.

ג. ויש לומר אז דאָס איז דער חילוק צווישן די צוויי לימודים פון וואָנעט מ'לערנט אַרויס כסף קידושין — צי פון „כי יקח“ אָדער פון „ויצאה חנם אין כסף“:

אין פסוק „כי יקח איש אשה“ איז די הדגשה אויף דער פעולת האיש. משא"כ אין „אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר“ איז די הדגשה אויף דעם וואָס דער „אדון“ (דער אב, וואָס איז במקום בתו) האָט (באָקומט דעם כסף.

און דעריבער, אויב מען לערנט אַפּ קידושי כסף פון „כי יקח איש אשה“ — איז מסתבר צו זאָגן, אז די קידושין טוט זיך אויף דורך דער פעולת נתינת הכסף פון דעם בעל — „כי יקח איש“ [און דאָס (די קידושין) פועל'ט אז די אשה זאל קונה זיין דעם כסף]²⁴.

משא"כ לויט דעם לימוד פון „יש כסף לאדון אחר“ — איז מסתבר, אז (די נתינת הכסף פון דעם בעל איז נישט גענוג אז זי זאל ווערן מקודש, און) די קידושין טוט זיך אויף דוקא דורך דעם וואָס יש כסף (בעלות על הכסף) — די אשה איז קונה (באָקומט) דעם כסף.

ד. אַלע ענינים פון נגלה דתורה ווערן נשתלשל פון ענינים בפנימיות התורה. ועד"ז איז מובן בעניננו:

ס'איז ידוע²⁵ דער פירוש הפנימי פון

(22) ומסיים שם בצפצפי, והך דגיסין דף עז י"ל בקדושי שטר. ועד"ז כתב בשו"ת שם סי' י"ד. מהד"ת הנ"ל, וכ"כ בשו"ת ווארשא שם: ובדאי הרשב"ם ז"ל מפרש הך דגיסין רק בקידושי שטר. (23) ולדעת הרמב"ם כ"י ראה בהמשך התשובה ס"ט שם ביאור אחר מה שלא מהני תוכיך בקידושין (כיון שמה שהאשה נעשית מקודשת, זה עושה התורה גזירה). ולפי"ז דעת הרמב"ם מה"ת לא מהני תוכיך. ועד"ז כתב בשו"ת שם סי' עה. וראה שו"ת ווארשא שם בריש הסימן. ובמקומות שבהערה 18.

(24) וגם לפי מה שלמדנו בגמ' קיחה קיחה משדה עפרון וקיחה אקרי קנין, הרי. לאו גזיש ממש היא כ"י אלא גלוי מילתא בעלמא כ"י דמה התם בכסף אף הכא בכסף (ריטבא קדושין ב, סע"א, ובכ"מ), אבל אופן וגדר הקנין לא דמי זל"ז.

(25) ופשיטא לפי הלימוד בירושלמי, מה זו בכסף אף זו בכסף. ועפ"ז אולי יש לתרץ קושיות התוס' ד"ה מעיקרא (שם ד, ב).

(26) ראה לקו"ת בשלח א, רע"ג. כשיט בתחלתו

סי' יוד. ובכ"מ.

(*) וראה ביאור באר"א — לעיל ע' 189.

— די עבודה פון אהבה³², וואס עיקר ענינה איז צו אויפטאן די התקשרות ודביקות באלקות, ד"לית פולחנא כפול-חנא דרחימותא³³.

ועפ"י וועט מען אויך פארשטיין דעם תוכן פנימי אין די צוויי סברות הנ"ל בענין כסף קידושין — צי "העילה הוא הקנין" אדער "העילה היא הקידושין" — וואס "אלו ואלו דברי אלקים חיים"³⁴, זיי זיינען ביידע דא בפנימיות הענינים (עכ"פ):

הקנאת הכסף (אהבה) איז מרמז אויף דעם יחוד ודביקות פון א אידן מיטן אויבערשטן כנ"ל, און קידושין — (מלשון הפרשה והבדלה³⁵) — אויף דער פרישות פון עניני עולם. און אין דעם זיינען דא די צוויי אופנים הנ"ל — וועלכער פון זיי איז די "עילה" און קומט פריער, וואס דאס איז תלוי אין דעם אופן וסדר העבודה, צי בדרך מלמטה למעלה, אדער מלמעלה למטה³⁶:

אין דער עבודה מלמטה למעלה איז דער ענין הקידושין פריער — צום ערשטן דארף ביי א אידן זיין די פרישות פון תאוות כו' עוה"ז, און דורך דעם ווערט בא אים נתעורר די אהבה און תשוקה לאלקות (קנין הכסף)³⁷ — סור מרע (און דערנאך³⁸) ועשה טוב.

אין דער עבודה מלמעלה למטה אבער, איז דאס באופן הפוך: נאכדעם

"האשה נקנית לבעלה"³⁷, אז דאס מיינט דעם ענין הקידושין והיחוד פון הקב"ה וכנסי (און דאס ווערט אויפגעטאן דורך די דריי ענינים פון כסף שטר וביאה³⁸). און כשם ווי אין די קידושין למטה בין איש לאשה זיינען דא די צוויי ענינים³⁹: דאס וואס די אשה איז קנוי לבעלה און דאס וואס זי איז נאסרה על אחרים, אזוי זיינען אויך פאראן צוויי ענינים אין די קידושין⁴⁰ צווישן דעם אויבערשטן מיט אידן: די דביקות פון אידן מיטן אויבערשטן, און זייער פרישות והבדלה פון א סתירה והעלמה צו דעם, פון עניני העולם — קדושים ומובדלים פון תאוות עוה"ז.

און כשם ווי אין די קידושין למטה זיינען ביידע ענינים פארבונדן צוזאמען, מ'קען ניט אפטיילן איינעם פון צווייטן — עד"ז איז אין די קידושין צווישן אידן מיטן אויבערשטן, אז עס מוזן זיין ביידע ענינים, ווי עס ווערט געזאגט אין חובת הלבבות⁴¹: "מן הנמנע ממנו שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התישב אהבת העולם בנו".

ה. ע"פ הנ"ל וועט זיין מובן דער טעם פנימי וואס דער מנהג ישראל איז צו מקדש זיין דוקא מיט (קנין) כסף — ווייל דער ענין פנימי פון קידושין, דער יחוד ודביקות פון אידן מיטן אויבערשטן איז פארבונדן (בעיקר) מיט דער בחי' פון "כסף" — מלשון "נכסוף נכספתי"

(32) אהיה שבועות שם. וראה כשיט ולקריט שם.

(33) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסו, א.

(34) עירובין יג, ב.

(35) ראה ת"כ ורש"י ר"פ קדושים. פרש"י משפטים כב, ל. קדושים כ, ז. כו. ועוד. וראה בהנשמן בהערה 30.

(36) ראה ד"ה וזה סיני עשן תשי"ט פ"ח ואילך. ובכ"מ.

(37) ראה תניא ספמ"ג.

(38) לקריט בלק ע, ג. ועוד.

(27) לשון רש"י ריש מס' קידושין.

(28) ראה לקריט וכשיט שם. אהיה שבועות ע' קצט. רד. ביאוריו (להצ"צ) ע' צב. לקריט ח"ז ע' 320 ואילך. וראה לקוטי לוי'צ אגרות ע' רד.

(29) ראה צמ"ע הל' אישות פ"ג הט"ז. ובכ"מ.

(30) להעיר מתניא ספ"ז (סה, סעי'ב ואילך).

אנהיה פ"י (צט, סעי'א).

(31) מתח השער לשער אהבת ה'.

עול (למעלה מטעם ודעת) — אין די קידושין קען מען צוקומען צו דער נתינה ומסירה צו אלקות נאך איידער מען האלט ביי פרישות פון עניני העולם; ביז אז מצד דעם גודל המסירה ונתינה לאלקות שלמעלה מטעם ודעת, ווערט ער דערנאך במילא פרוש פון עניני העולם.

ז. ועוד י"ל (ובעומק יותר), אז דער ענין הנ"ל האט א שייכות צו אמה עברי דוקא —

די צוויי אופני עבודה הנ"ל זיינען (אויך) בהתאם צו די חילוקי דרגות אין דעם מצב פון דעם אידן וואס טוט די עבודה: אויב זיין מצב איז אזא אז די פרישות פון תאוות עוה"ז דארפן ביי אים באווארענען כפשוטו — דאן איז דער סדר (ע"ד הרגיל): מקען ניט צו-קומען צו די העכערע דרגות אין עבודה, צו יחוד ודביקות בה' (דורך אהבה) סיידן מ'איז פריער מבטל דעם רע וואס מ'האט אין זיך (די תאוות עוה"ז)⁴⁰; ובמילא דארף פריער זיין דער ענין הקידושין (פרישות והבדלה) און דערנאך „כסף" (יחוד ודביקות באלקות).

בשעת אבער מ'איז שוין פרוש פון תאוות עוה"ז כפשוטו, און עס פאדערט זיך פון אים א העכערע דרגא פון פרישות — צו פורש זיין פון „טבע מדותיו", צו דינען דעם אויבערשטן ניט לויט די מדדות פון זיין טבע — אזא פרישות ווערט אויפגעטאן דורך דער עבודה פון „מוחין דגדלות", די התבוננות בעמקי הלב אין אלקות, וואס דאס פועל'ט אז זיין טבע המדות זאל נהפך ווערן פון זייער טבע, „שיהי" התשוקה לאלקות בשינוי ממהות

ווי ער שטייט מיט א התעוררות האהבה לאלקות, קנין כסף, ווערט דורכדעם ביי אים אויפגעטאן דער ענין הקידושין — די פרישות פון וועלט.

ו. דער חילוק צווישן די צוויי אופנים (מלמטלמ"ע און מלמעלמ"ט) איז מצד דעם וואס זיי זיינען צוויי סוגי עבודה: דער אופן הא' איז די עבודה שע"פ סדר והדרגה, וואס דאס איז די עבודה שע"פ טעם ודעת (דקדושה), און דערפאר קען ער ניט צוקומען צו אהבת ה' איידער ער איז זיך פורש פון אהבת ותאוות עניני העולם.

דער צווייטער אופן איז די עבודה וואס איז ניט ע"פ סדר והדרגה, די עבודה שלמעלה מטעם ודעת: אז ניט קוקנדיק אויף זיין מעמד ומצב⁴¹, גיט ער זיך איבער בדביקות צו אלקות וואס דאס קומט מצד קבלת עול, שלמעלה מטעם ודעת, און דורך דעם ווערט ער מופרש און פטור פון תאוות ותענוגי עוה"ז.

ויש לומר, אז דאס איז אויך דער חילוק צווישן די צוויי לימודים — דער לימוד פון כי יקח איש אשה אין פרשת קידושין און דער לימוד פון „ויצאה חינם אין כסף", וואו עס רעדט זיך וועגן אן אמה עברי:

אין פ' קידושין — דער ענין הקיי-דושין אין סדר העבודה ע"ד הרגיל — איז דער סדר, אז פריער דארפן זיך אויפטאן די קידושין, פרישה פון עניני עולם, און דערנאך כסף — אהבה ויחוד מיט אלקות.

משא"כ אינעם ענין הקידושין אין פ' אמה עברי — עבודת עבד, וואס בכללות איז דאס די עבודה פון קבלת

חשוקתו לחמדי עוה"ז ובהתהפכות המדות⁴¹.

און דערפאר לערנט מען אפ דעם אופן אין קידושי כסף פון אמה עברי' דוקא, ווייל די דרגא פון אמה עברי' איז⁴² — שינוי המדות ממהות למהות, אזוי ווי עבודת אמה כפשוטה: זי נעמט (פשוט'ע) תבואה און מאכט דערפון א מאכל, מטעמים.

און היות אז „כל נפש בפרט"י⁴³ האט אין זיך אלע דרגות, איז דא די נתינת כח אויף איבערגעבן זיך אינגאנצן באהבה

ודביקות לאלקות, און מצד דעם ווערט אויפגעטאן בדרך ממילא די הבדלה פון חשיקת וחמדי עוה"ז ביו אין אן אופן פון שינוי טבע המדות ממהות למהות.

און דורך דעם ווערט האשה נקנית לבעלה — יחוד ודביקות פון אידן מיטן אויבערשטן, בתכלית היחוד, וואס דאס איז דער ענין פון נישואין⁴⁴, וואס וועט זיין בקרוב ממש (דורך דער עבודה פון אירוסין⁴⁵ אין זמן הגלות), בכיאת משיח צדקנו.

(משיחת ש"פ. תצא, י"ג אלול*, תשי"ד)

(42) שמור ספטי.

(*) יום נישואי כ"ק אדמור (מהור"י"צ) נ"ע (עש"ק תצא בשנת תרנ"ז). ולהעיר שנשואי כ"ק אביו אדמור (מהורש"ב) נ"ע ה" במוצש"ק תצא י"א אלול תרל"ה.

(41) סה"צ להצ"צ מצות יעוד או פדיון אמה העברי' (פד, א). וראה גם ע"ד העבודה דאמה עברי' — תו"ח שמות ד"ה וכי ימכור (עא, ב ואילך). ד"ח שער התפלה פס"ז ואילך. אוה"ת משפטים ע' אקכו ואילך.

תצא ז

חיובה איין מאל, אדער איין מאל א יאר, וכירב — י"ל, אז אויך זיי האלטן א אז ווען מען איז מזכיר מעשה עמלק בכל יום⁹ איז מען מקיים בכל פעם¹⁰ א מצוה מן התורה¹¹].

שלש כ" וועבר ע"ז ולא זכר וקרא בפיו מעולם וכי בטל עשה זה. ובמניח שם, ומדברי הרהמ"ח נראה דדי בפ"א כל ימיו. ולדעת כמה ראשונים יש חיוב קריאת פ' זכור מן התורה פ"א בשנה ראה תוס' ורשב"א ברכות יג, א. ראש ברכות פ"ז ס"ב (תה"ד ס"י קח). תוס' מגילה יז, ב. ובכ"מ. — וראה סה"ש תשמ"ט ח"א ע' 341 הערה 3.

(8) ולא מפשינו מחלוקת (ראה שד"ח כללים מע' המ"ם כלל טז. שם כללי הפוסקים סט"ז אות נב. וראה בהגסמ' ביד מלאכי כללי שני התלמודים ס"י יוד (לענין מחלוקת בבלי וירושלמי). דרכי שלום (נדפס בשד"ח כרך יוד בסופו) כללי הש"ס אות ל' ס"י רנז).

(9) כשליה (חלק תושב"כ סוף פרשתנו): ומצוה גדולה היא לומר פרשה זו בכל יום לקיים מצות זכור (וכן נסדר בסדור אדה"ז). ובמ"א או"ח ס"י ס"ב: איתא בכוונות ובכתבים והזכירות הללו הם מ"ע לכן כשיאמר וכי לשמך הגדול (זכור) מעשה עמלק. ובשרי"ע אדה"ז שם ס"ד: זכירת כ" ומעשה עמלק כ" הן מ"ע של תורה. . . וטוב לזכור אצל ק"ש.

(10) ולכאורה כן הוא בכל פעם, אפילו כמה פעמים ביום אחד, ובלי הרמב"ם — תמיד. ולהעיר דמצינו בזה ג' אופנים: (א) אכילת מצה בליל א' דפסח. (ב) לולב — ד(רק) אנשי ירושלים לולבם בידם כ" (אף) ד.מצוה היא (סוכה מא, ב ובפרש"י שם ובמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ה) ג. סיפור ביצימ' — דבליל א' דפסח כל המרבה ה"ז משובב (ודוחה ת"ת) (הגש"פ) ואכ"מ. וראה הגהות במ"י הרד"ל לפד"א פמ"ד סק"ה.

(11) או י"ל: שעי' קיום מצות זכור פ"א בשנה (וכירב) הרי"ז כעין פעולה נמשכת — שהרי זכרון זה פועל שאינו שוכח מעשה עמלק (וראה בהמבוא בשו"ת תורת חסד סל"ז ס"ג בשיעור שכחה). ולהעיר מהחוב דת"ת דזה שאינו יכול לקיים מצות והגית בו יומם ולילא כפשוטו, מקימו ע"י פ"א שחיתו ופ"א ערבית (ראה מנחות צט, ב. הלכות ת"ת לאדה"ז פ"ג ה"ד).

א. בסיום הסדרה אויף די פסוקים¹ „זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. . לא תשכח“, זאגן רז"ל² אז זכור איז „בפה“ און לא תשכח איז „בלב“.

עד"ז שטייט אין תו"כ³ בא „זכור את יום השבת לקדשו“ — יכול בלבך כשהוא אומר שמור הרי שמירת לב אמורה הא מה אני מקיים זכור שתה"י שונה בפיר“.

דעם צוגלייכען זכירת שבת און זכירת מעשה עמלק געפינט מען אויך בנוגע דעם זמן הזכירה:

ביי זכירת עמלק זאגט דער רמב"ם⁴: מ"ע לזכור תמיד מעשיו הרעים ואריבתו כדי לעורר איבתו שנאמר זכור את אשר עשה לך עמלק. (און ער איז דערנאך מוסיף: „מפי השמועה למדו זכור בפה לא תשכח בלב“) — אז „זכור את אשר עשה לך עמלק“ איז א שטענדיקע מצוה⁶.

[און אפילו לויט די דיעות וואס האלטן⁷, אז מצות זכירת עמלק איז

(1) י"י, יט.

(2) ספרי עה"פ. מגילה יח, א. תו"כ ר"פ בחוקותי.

(3) שם.

(4) יתרו כ, ח.

(5) הלכות מלכים פ"ה ה"ה. וראה לשונו בספר

המצות מ"ע קפט.

(6) ובמנין המצות בתחילת ספר היד (מ"ע קפט) „זכור מה שעשה לנו עמלק חדירי“ שנאמר זכור כ"י ובס' החרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד סכ"א כ' בדעת הרמב"ם והסמ"ג שיש מצוה בכ"י לזכור מה שעשה לנו עמלק.

(7) ראה רמב"ן כאן. ובחינוך (מצות תרג): ודי לנו בזה לזכור הענין פ"א בשנה או בשתי שנים או

(*) בכמה נח"י. תמיד.